KENT AÇIK ALAN SİSTEMİNDE ÖNEMLİ BİR ELEMAN; KAMU KURUM VE KURULUŞLARININ DIŞ MEKANLARI

Çiğdem KAPTAN AYHAN[*1], Abdullah KELKİT[*], Füsun ERDURAN[*]

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

[1] E-posta: ckaptanayhan@comu.edu.tr

Bir kenti oluşturan en önemli öğelerden biri de kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Çeşitli kurumlara ait binaların kent içinde önemli sayıda yer aldığı düşünüldüğünde, bu binaların kullanımında bulunan dış mekanların da kent yapısında ne denli büyük rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Bu alanlar kent yaşamına hem ekolojik hem de estetik boyutta farklı kazanımlar sağlamaktadır. Kurumların verdikleri hizmetle bağlantılı olarak dış mekan özellikleri konusunda beklentileri çok çeşitli olabilmektedir. Örneğin; bir hastane bahçesi ile bir okul bahçesinin gerektirdiği detaylar bazı noktalarda birleşirken bazı kullanımlarda ise oldukça farklı olabilmektedir.

Kamu binalarının dış mekanları tasarlanırken ekolojik, sosyal, ergonomik ve psikolojik tüm boyutlarıyla ele alınmalıdır. Ayrıca bu alanların kent yaşamına görsel katkı sağlaması da gereklidir. Ancak genel yaklaşım ne yazık ki bina yapımı tamamlandıktan sonra kalan alana birkaç bitki dikilmesiyle sınırlı olmaktadır. Dolayısıyla kamu binalarının dış mekan özellikleri, bu kurumlardan hizmet alan bireylerin ve buralarda görev yapanların kullanıcı olarak beklentilerini karşılayamamaktadır.

Çalışmada Çanakkale kent merkezindeki bazı kamu binalarının dış mekanları irdelenmiş, kullanım yeterlilikleri saptanmıştır. Ayrıca saptanan eksik noktaların tamamlanmasına ve yanlış uygulamaların çözümüne yönelik çeşitli yaklaşımlar ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Açık-yeşil alan sistemi, kamu binaları dış mekanları, Çanakkale Valiliği, Çanakkale Devlet Hastanesi

1. GİRİŞ

Açık-yeşil alanların varlığı; çeşitli sorunlarla oldukça karmaşık ve yorucu olan kent yaşamının vazgeçilmez bir olgusudur. Farklı işlevleri sayesinde en küçükten en büyüğüne kadar tüm açık-yeşil alanlar aynı derecede önemlidir.

Alman peyzaj mimarı Lendholt, 1960 yılında kabul edilen "Arazi Kullanım Kararnamesi" esaslarına göre kent içindeki açık alanları; yapı ve trafik alanları dışında kalan alanlar olarak tanımlamıştır. Lendholt'a göre açık alanlar kent halkına kentsel yaşam bağlamında hizmet vermesi açısından önem taşımaktadırlar (Memlük, 1994; Öztürk, 2004).

Kent içi açık-yeşil alan sınıflaması içinde çeşitli kurumların dış mekanları da önemli yer tutmaktadır. Genel olarak bu alanlar görevli personelin ya da söz konusu kurumdan hizmet alan bireylerin dışında kullanıma açık değildir. Ancak bu durum önemlerini

azaltmamaktadır. Kişilerin açık-yeşil alanlardan faydalanması için mutlaka fiziksel olarak kullanmaları gerekmemektedir. Bu tür alanlar, ekolojik olarak kente yarar sağlamanın dışında görsel kaliteyi de yükseltirler.

Kamu binalarına ait dış mekanlar aynı zamanda; hem bu kurumlarda çalışanların hem de kurum hizmetinden faydalananların sosyal ve psikolojik yapılarına da etkide bulunurlar.

Özellikle hastane ve okulların dış mekanları çok farklı tasarım detayları gerektirmektedir. Her bir kamu kurumu farklı dış mekan kullanım isteğine sahiptir. Bu alanların kullanıcılarının da bireysel olarak farklı talepleri olmaktadır.

Bu önemli kamu kurumlarından bir tanesi de hastanelerdir. Genel olarak yoğun, karmaşık, olumsuz psikolojik etkileri de beraberinde taşıyan bir sürecin yaşandığı hastanelerin dış mekanları tasarlanırken dikkat edilmesi gereken bir çok konu vardır.

Hastane bahçelerinde, peyzaj düzenlemeleri genel olarak estetik ve fonksiyonel olarak ikiye ayrılmaktadır. Estetik olarak tasarım kriterleri belirlenirken; kullanılan objeler, hasta ve ziyaretçiler için teskin edici nitelikte olmalıdır. Fonksiyonel olarak ise; Hastane bahçelerinin tasarımında; kullanıcı (ziyaretçi, hasta, personel) isteklerinin ve hastane kullanımlarının analiz edilerek en doğru çözümün bulunması, özel bir çaba ister. Yapılan tasarımın yanlış olması maddi ve manevi zararlara yol açabilir (Gülez ve ark., 2004).

Hastane bahçelerinin hastaları hayata bağlayıcı, ümit verici, dinlendirici nitelikte tasarlanmaları gerekir. Yeşil kuşağın oluşturulmasında; çiçek ve meyveleri, yaprakları güzel olan ağaç ve çalı türleri tercih edilmelidir (Tanrıverdi, 1987; Gülez ve ark., 2004).

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmanın ana materyalini Çanakkale Valiliği Bahçesi ve Çanakkale Devlet Hastanesi'nin bahçesi oluşturmaktadır. Konuyla ilgili yazılı literatür kaynakları ve yerinde yapılan inceleme, gözlem ve çekilen fotoğraflar da araştırma materyali içindedir.

Çalışma sürecinde; kamu kurum ve kuruluşlarının dış mekanlarını değerlendirebilmek amacıyla Atabeyoğlu ve Bulut (2007)'den yararlanılarak her iki alan için birer değerlendirme formu oluşturulmuş ve bu forma göre her iki kurumun da dış mekanları incelenmiş ve çeşitli işlevlere göre yeterlilikleri saptanmıştır. Bu saptama yapılırken dış mekan birimleri varlıklarına ve yeterliliklerine göre puanlandırılmıştır. Herhangi bir özelliğin yeterliliği 3, 2, 1 puanlarıyla, o özelliğin alanda yer almaması ise -3 puanıyla değerlendirilmiştir. Her iki çalışma alanı da aldıkları toplam puana göre dış mekan yeterliliği konusunda sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma sürecinde; değerlendirme formlarındaki her bir ölçütün en yüksek puanı aldığı koşullardaki toplam puan hesaplanmış, bunun yanında en az bir ölçütün var olacağı kabul edilerek en düşük puan 1 olarak kabul edilmiştir. Böylece çalışma alanları yeterli – orta - yetersiz olarak 3 sınıfa ayrılmıştır. Ayrıca belirlenen eksikliklere yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

Çizelge 1. Devlet dairelerinin dış mekan değerlendirme formu

ÖLÇÜTLER	**VAR**			**YOK**
	Yeterli	**Orta**	**Yetersiz**	
Sınırlandırma elemanı				
Kent yeşil alanına katkı				
Aydınlatma				
Sulama				
Oturma birimleri				
Çöp Kutuları				
Havuz-su elemanları				
Döşeme				
Giriş ve giriş ünitesi				
Otopark				
Bitkisel Materyal				
Bakım çalışmaları				
Spor alanı				

Çizelge 2. Hastanelerin dış mekan değerlendirme formu

ÖLÇÜTLER	**VAR**			**YOK**
	Yeterli	**Orta**	**Yetersiz**	
Sınırlandırma elemanı				
Kent yeşil alanına katkı				
Aydınlatma				
Sulama				
Oturma birimleri				
Çöp Kutuları				
Havuz-su elemanları				
Döşeme				
Giriş ve giriş ünitesi				
Otopark				
Bitkisel Materyal				
Çocuk oyun alanı				
Spor alanı				
Yönlendirme ve bilgi tabelaları				
Bakım çalışmaları				

Çizelge 3. Değerlendirme aralığı

	Devlet dairesi	Hastane
Yeterli	39-27	45-31
Orta derecede yeterli	26-14	30-16
Yetersiz	13-1	15-1

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışma alanı olarak seçilen iki mekandan biri Çanakkale Devlet Hastanesi bahçesidir (Şekil 1). Bu alan yakın zamanda kullanıcıların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yenilenmiştir. Hastane yetkililerinden alınan sözlü bilgiye göre toplam alanda bina dışında

kalan 5985m^2'dir. Bunun 3841 m^2'si yeşil alan, 2144m^2'si otopark alanıdır. Hastane kent merkezinde yer almaktadır. Materyal ve yöntem bölümünde verilen değerlendirme formu yardımıyla alan değerlendirilmiş ve toplam puan 31 olarak bulunmuştur. Buna göre hastane bahçesi yeterli olarak belirlenmiştir.

Şekil 1. Çanakkale Devlet Hastanesi genel görünüm (Çanakkale Devlet Hastanesi, 2008)

Değerlendirmeyi detaylandırmak gerekirse; yukarıdaki formda yer alan bir çok ölçüt bahçede bulunmaktadır. Alan çevresinde ve alanın kendi içinde sınırlama elemanları vardır ve yeterlidir. Ayrıca yayaların güvenliği ve ulaşımın rahat sağlanması açısından kaldırım üzerinde uygulanan park yasağı da oldukça gerekli bir çözümdür (Şekil 2).

Alan içerisindeki bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları da yeterlidir (Şekil3). Ancak bunlardan ayrı olarak, acile servisle ilgili yönlendirmenin, özellikle hasta yakınlarının böyle durumlarda telaş ve üzüntü nedeniyle algılama güçlüğü çekebilecekleri düşüncesiyle daha anlaşılır ve belirgin olarak sağlanması gerekmektedir.

Alanın ana giriş kapısı dikkati çekebilecek yapıdadır (Şekil 4). Alanda sulama olanakları ve çöp kutuları da yeterlidir.

Alan içerisinde otopark alanı mevcuttur. Ancak bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır (Şekil 5).

Bahçede, personel, hasta ve hasta yakınlarının kullanımı amacıyla oluşturulmuş oturma birimleri mevcuttur. Bunların gölgelendirme elemanları ve banklarıyla oldukça yeterli olduğu söylenebilir. Ayrıca havuz çevresine ve alanın başka yerlerine de banklar konulmuş ve bahçeden yararlanma olanakları artırılmıştır (Şekil6).

Çalışma alanın bitki dokusu yaşlı ağaçlar, çalılar, yer örtücü bitkilerle beraber oldukça zengindir. Bu anlamda kentsel yeşil dokuya da hem görsel hem de ekolojik işlevler açıdan ciddi katkı sağlamaktadır.

Su sesinin insanı rahatlatan işlevi bilinmektedir. Bu düşünceyle hastane bahçelerinde genelde önerilen süs havuzları burada da kullanılmıştır (Şekil 7). Çevresine yerleştirilen banklarla da uygun bir kullanım alanı yaratılmıştır. Ancak havuz çevresinde oluşturulan bu alanda bitkisel ya da yapay bir gölgelendirme elemanı mevcut değildir. Çanakkale kentinin iklim özellikleri düşünüldüğünde bunun önemli bir eksiklik olduğu ortaya çıkmaktadır.

Zeminde kullanılan döşeme elemanı da alan için uygundur. Ayrıca havuz çevresinde ve otoparkta farklı bir kullanımın sağlanmış olması da tasarım açısından önemli bir detaydır.

Şekil 2. Sınırlama elemanları ve kaldırıma park engeli (Orijinal, 2008)

Şekil 3. Yönlendirme tabelaları (Orijinal, 2008)

Şekil 4. Hastane ana giriş kapısı (Çanakkale Devlet Hastanesi, 2008)

Şekil 5. Otopark (Çanakkale Devlet Hastanesi, 2008)

Şekil 6. Oturma birimleri (Orijinal, 2008)

Şekil 7. Süs havuzu (Orijinal, 2008)

Bu noktada alanda olması gereken ancak çeşitli nedenlerle gerçekleştirilememiş bazı kullanımlardan da söz etmek gerekmektedir. Örneğin; özellikle muayeneye gelen hastaların beraberlerinde getirmek zorunda kaldıkları çocukları için küçük de olsa bir çocuk oyun alanı mevcut değildir. Çocuklar yetişkinlere göre daha sınırlı tahammüle sahip olmaları nedeniyle gün içindeki zorunlu bekleme zamanlarında hem personele hem de ebeveynlere çeşitli zorluklar çıkarmaktadırlar. Dolayısıyla onlar için yapılacak birkaç oyun elemanı bekleme süreçlerinin daha kolay geçmesini sağlayabilecektir.

Ayrıca özellikle hastane personelinin dinlenme aralarında yararlanabilecekleri bir spor alanı da bulunmamaktadır. Bu ve benzer kullanımların varlığı personelde gün içindeki yorgunluğu bir ölçüde azaltacak ve psikolojik olarak rahatlamayı sağlayacaktır. Böylece zaten oldukça yoğun çalışan hastane personeli kısıtlı da olsa rekreatif faaliyette bulunabilecek ve bu durum iş verimliliğini de artırmaya yardımcı olacaktır.

Bir diğer çalışma alanı olan Çanakkale Valiliği bahçesi ise oldukça kısıtlı bir açık alana sahiptir. Yapılan değerlendirme sonunda toplam 24 puan alarak orta derecede yeterli olarak belirlenmiştir.

Çalışma alanı sınırlama elemanlarıyla çevrelenmiş durumdadır. Bahçe, aydınlatma, çöp kutuları ve sulama konusunda yeterlidir.

Valiliğin giriş ünitesi çok belirgin değildir. Ancak bahçede bulunan, kaide üzerindeki Atatürk heykeli girişin ve mekanın algılanmasında önemli rol oynamaktadır (Şekil 8).

Alanda bulunan oturma birimleri sayıca ve konfor açısından yetersizdir. bu durum öncelikli olarak bahçenin kısıtlı yüzölçümünden kaynaklanmaktadır. Ayrıca valiliğin kordon üzerinde, kentin en işlek noktalarından birinde ve Halk bahçesinin hemen yanında yer alması personelin bu açıdan seçeneklerini artırmaktadır. Ancak yine de oturma birimlerinin az da olsa sayılarının artırılması ve mevcut durumda olanların iyileştirilmesi yararlı olacaktır (Şekil 9).

Şekil 8. Valilik bahçesine girişte Atatürk Heykeli (Orijinal, 2008)

Şekil 9. Valilik bahçesi oturma birimi (Orijinal, 2008)

Çalışma alanı bitkisel doku açısından oldukça zengindir. Ancak bazı bölümlerde bu zenginlik karmaşaya yol açmış, alanda var olan bazı hoş tasarım detaylarının gözden kaybolmasına neden olmuştur (Şekil 10). Bu bölümlerde bitkilerin seyreltilmesi ya da bu ve benzer detayların farklı bitki seçenekleri kullanılarak daha belirgin hale getirilmesi alanın görsel çekiciliğini artıracaktır.

Bu kısıtlı alan içerisinde hem otopark hem de yeşil alan kullanımlarının bir arada bulunması belirgin bir sıkışıklık yaratmaktadır. Bu sorunun çözümlenmesi amacıyla personele ait araçların bir bölümü için valilik yakın çevresinde olası otopark alanları aranmalıdır.

Şekil 10. Karmaşık bitki dokusu (Orijinal, 2008).

Alanda daha önce yapılmış ancak şu an işlevini yerine getirmeyen bir su elemanı da mevcuttur (Şekil 11). Su, insan psikolojisi üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Bu tasarım detayının geliştirilerek işler hale getirilmesi yerinde olacaktır.

Çanakkale Valiliği bahçesi genel olarak kısıtlı alan yapısının içerisinde çok çeşitli kullanımları bir arada barındırmak zorunda kalan bir alandır. Bu anlamda daha sakin ve göz yormayacak bir bitkisel dokuya gereksinim vardır. Dolayısıyla alanda bugün var olan ve iyi niyetli bir çabayla gerçekleştirilmiş olan bitkisel dokunun, uzmanlar tarafından bitkisel tasarım ilkeleri doğrultusunda elden geçirilmesiyle daha kaliteli bir dış mekana ulaşılabilecektir.

Şekil 11. İşlerliğini yitirmiş su elemanı (Orijinal, 2008)

4. SONUÇ

Açık ve yeşil alanlar kent yapısı içinde birçok işleviyle oldukça önemli rol oynamaktadır. Bireylerin kaliteli bir kent yaşamı sürdürebilmeleri ancak doğru planlanmış kentlerle mümkün olabilmektedir. Kent içindeki açık yeşil alanlar sadece halkın direk kullanımına açılmış alanlarla (parklar vb.) sınırlı değildir. Gün içinde sürekli olarak rekreatif faaliyetlere olanak tanımasalar da kamu kurum ve kuruluşlarının dış mekanları da kentin yeşil alan sistemi içerisinde yer almaktadır.

Bu kurumlarda çalışan personelin iş verimini artırmak, bu kurumlardan hizmet alan, kurum çevresindeki yerleşimlerde oturan ya da günlük yaşam içerisinde kurum yakınında bulunan bireylere görsel zenginlik sağlamak ve ekolojik işlevleriyle yaşam kalitesini artırmak uzmanlarca tasarlanmış dış mekanlarla mümkün olabilecektir. Bu bağlamda kurumların kendi bulundukları yerleşimlerdeki peyzaj mimarlarıyla iletişime geçmeleri doğru ve işler tasarımlara ulaşmada büyük rol oynayacaktır.

5. KAYNAKÇA

Atabeyoğlu Ö. ve Bulut Y., 2007. "Kamu Kurum ve Kuruluşları Dış Mekan Kalite Yeterliliklerinin Puanlama Yöntemiyle Değerlendirilmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri A, Sayı:1, 92-106.

Çanakkale Devlet Hastanesi, İnternette mevcut: www.canakkaledevlethastanesi.gov.tr

Gülez S., Özektin B., Bekçi B., 2001. "Hastane Bahçeleri Acil Servis Girişleri Sert Zemin Düzenlemesi; ZKÜ Tıp Fakültesi Acil Giriş Örneği", ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi Cilt 3, Sayı 3, 160-173.

Öztürk B., 2004. "Kentsel Açık ve Yeşil Alan Sistemi Oluşturulması; Kayseri Kent Bütünü Örneği", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 193s.